

MODERN AZ

XƏZƏR UNIVERSİTETİNİN REKTORU: “NAZİRLƏR KABİNETİNİN BİZƏ ACIĞI TUTMUŞDU”

Modern.az saytının “Danışır rektor” layihəsinin budəfəki qonağı Xəzər Universitetinin təsisçisi, riyaziyyatçı, professor, şair Hamlet İsxanlıdır. Hamlet İsxanlı əvvəlcə “Xəzər”in keçdiyi çətin yol haqqında danışdı:

- Xəzər Universiteti 1990-91-ci illərin qışı və yazında yaranıb. Yəni, 90-cı ilin dekabr, 91-ci ilin ilk üç ayında universitetin yaranması üzərində iş gedib. Dekabr ayında Nazirlər Kabinetinin qərarı çıxıb ki, hazırlıq işi getsin. 1991-ci il martın 18-də isə yaradılma qərarı verilib. O zamanlar Azərbaycanın ən qarışıq bir dövrü idi. Riyaziyyatçı alim kimi sovet dövründə xarici ölkələrə tez-tez səfər edirdim. Mənim məşğul olduğum sahə sovetlərdən daha çox ABŞ, Kanada, İngiltərə və Almaniyada inkişaf etmişdi. Bu dörd ölkəyə davamlı gedib-gəlirdim. Gedəndə də universitetlərin quruluşu ilə maraqlanırdım. Fikirləşirdim ki, nə gözəl universitetlərdir, bizimkilərdən çox irəlilədirlər və çevikdirlər. Ən azı, geri qayıdanda “Kommunist” və “Bakiniskiy raboçiy” qəzetlərində məqalələr yazırdım. Orda yazmışdım ki, Azərbaycan təhsil sistemində bir durğunluq var, təhsil sistemini sağlamlaşdırmaq lazımdır və bunun iki yolu var: birincisi, bütövlükdə islahat aparmaq, ikincisi isə, yeni təhsil ocaqları yaratmaq.

Bir gün mənə o zamankı baş nazir Həsən Həsənov dəvət elədi. Görünür, yazılarımı görüb, bəyənmişdi. Dedi ki, bu fikirlər mənim xoşuma gəldi. Biz konqres keçirdik. Orada xarici və yerli alimlər iştirak edirdi. Gördüm ki, nə onlar bizimkiləri, nə də bizimkilər onları başa düşür. Tamam yeni tipli təhsil müəssisəsinin yaranmasına ehtiyac var. Baş nazir mənə de-

di ki, bu yeni tipli təhsil ocağını yarat. Dedim ki, mən iş adamı deyiləm, necə yaradım universiteti?

Düzdür, xaricdə işlədiyim üçün müəyyən qədər pulum vardı. Amma universiteti qurmaq tamam başqa bir işdir. Onun da cavabı bu oldu ki, “hələ biz formal bir sosialist dövlətiyik. Biznesmenimiz də yoxdur və olsa da, heç kim kömək edən deyil. Dövlətin də pulu yoxdur. Maaş verə bilmirik. Ona görə sən bu işi gör”.

Bu başlanğıc oldu. Əvvəlcə Nazirlər Kabinetinin qərarı çıxdı ki, yeni tipli ali məktəbin yaradılması üçün hazırlıq işləri getsin. Hazırlıq işlərini gördüm, bütün dövlət təşkilatları ilə görüşməli oldum. Daha sonra Nazirlər Kabinetinin qərarı çıxdı ki, “İngilisdilli Azərbaycan universiteti” yaradılsın. Baş nazirə dedim ki, bu ad yaxşı deyil, “İngilisdilli” sözü olmasın. O da dedi ki, başlanğıc üçün belə olsun. O vaxt xaricdəki tanışlarıma, universitetlərə xəbər göndərdim ki, belə bir ideya var. Siz də köməklik edin və fikirlərinizi mənimlə bölüşün. 6-7 işçi və 20 seçilmiş tələbə ilə fəaliyyətə başladım. Fikrimiz sovet tədris planından qaçmaq və dünyanın qabaqcıl ölkələrinin tədris planlarına oxşar plan qurmaq idi. Burda tapşırıq və rüşvətdən heç bir söz gedə bilməzdi. Elan olundu ki, elə bir şey olsa, istənilən adam biabır edilib, burdan qovulacaq. Elə adamlar işə götürdük ki, ziyalı adına layiq, təmiz adamlar olsunlar. Qısa müddət sonra biz ABŞ-ın bir qrantını aldım. Los-Ancelesdəki Kaliforniya universiteti ilə bizə ABŞ hökuməti 300 min dollar qrant verdi. Biz 20 müəllimi xaricə göndərə bildik, ordan da 20-25 müəllim gəldi bizə. O, Azərbaycanda alınan ilk qrant idi. Çünki, universitet qurulanda Azərbaycan müstəqil deyildi. Müstəqilliyi əldə edəndə isə, bizim artıq yarım yaşımız var idi. ABŞ Azərbaycana 907-ci maddə ilə veto qoymuşdu. Biz və Kaliforniya universiteti o qədər yaxşı işlədik ki, 4-cü il qrantımızı 100 min də artırdılar.

- Maraqlıdır, bəs “Xəzər” adı haradan gəldi?

- İngilisdilli Azərbaycan universiteti başlanğıc

üçün formal bir ad idi. O zaman İstanbula dəvət almışdım. Mərmərə Universitetinə də getdim. Oranın rektoru Orxan Oğuz idi. Ona məktub qoydum ki, mən sizi bizim universitetin tələbələri ilə görüşə dəvət edirəm. Elə belə bir söz idi, yazdım. Oğuz da çox görkəmli adam idi. Turqut Özalın silahdaşı, həm təhsil naziri olub. Sonra Anadolu Univeristetini və daha sonra Mərmərə Universitetini təsis edib. Bir də gördüm ki, Türkiyə səfirliyində hay-küy düşüb, məni axtarırlar ki, Orxan Oğuz gəlir. Mat qalmışdılar ki, bu kişi Azərbaycana niyə gəlir? O gəldi, açılış etdik, xeyli məsləhətləşdik. Mənə dedi ki, “7 müəllim və 20 tələbəyə sənin rəhbərliyin lazım deyil. Gəl mənimlə Türkiyəyə gedək, orda universistetə dəstək kampaniyaları təşkil edək”. 6 ay orda oldum, hər yeri gəzirdim. Gördüm ki, Türkiyədə Mərmərə, Akdeniz, Ege, Qaradəniz universistetləri var. Düşündüm ki, bizim də Xəzər dənizimiz var. Elə-belə dəniz deyil, Azərbaycan mədəniyyətinin tərkib hissəsidir. Geri qayıdanda Elmi Şuranı yığıb dedim ki, universitetin adını Xəzər edirik. Bir müddət bizə Nazirlər Kabinetinin acığı tutmuşdu. Amma hamı ilkin adını unuttu və Xəzər Universiteti deməyə başladı. Sonradan qeydiyyatdan keçəndə “Xəzər” kimi keçdi.

- Maraqlı bir inkişaf yolu keçmişiniz. Bəs bu gün, 2014-cü ildə “Xəzər” Azərbaycan universitetlərinin reyting cədvəlində hansı yer tutur?

- 4-5 dünya reytingi var. Onların bir hissəsinə Azərbaycan universitetləri düşür. Yaxın bir neçə ildə də düşə bilməyəcəyik. “Times” jurnalının reytingi, “Şanxay”-ın da reytingi var. Onlar az, təxminən 200 universitet götürürlər. Bunların arasına düşmək qeyri-mümkündür. Elə dünyanın ən yaxşı 500 yaxşı universiteti təkcə ABŞ-da, Avropa ölkələrindədir. “Quares” öz reytingində daha çox universitet

götürür. Onun siyahısında 700-800 universitet var. Neçə illərdir ki, biz artıq orda varıq. Hardasa 600-700 arasında yer alırıq. Bu qeyri-adi bir şeydir. Qafqaz ölkələrindən o siyahıda başqa universitet yoxdur, Orta Asiyadan isə yalnız Qazaxıstanın bir universiteti bu siyahıya düşüb. Orda qalmağın özü çətinidir. Vikipediya var ki, onun əsas məqsədi universitetin elektron məkanda gücünü yoxlayır. Dünyadan 23 min universiteti ölçürlər və biz Azərbaycandan həmişə 1-ci oluruq. Bizim kitabxanamız Qafqazda və Orta Asiyada yeganə kitabxanadır ki, ümumdünya universitet kitabxanaları reytingində, cəmi 1200 universitetin arasında yer alır.

- Bizim universitetlərin bu siyahılara düşməsinə nə mane olur?

- Azərbaycan universitetlərinə bir şey mane olur-elmi güc. Elmi güc dünyanın nüfuzlu jurnallarında dərc olunan məqalələrin sayı ilə ölçülür. Azərbaycan Elmlər Akademiyası 20-30 elmi-tədqiqat institutundan ibarətdir.

Amma Kaliforniyada 1500 tələbəsi olan bir universitet - Kaliforniya Texnologiya Universiteti bizim akademiyaadan 20 dəfə çox və dərin məqalələr dərc edir. Məsələn, 5 ildə xaricdə 2500 məqaləmiz dərc olunursa, onlar bir ildə 3000 məqalə dərc edirlər. Finlandiyanın əhalisi bizim yarımımızdan da azdır. Amma onlar bir ildə 87 min məqalə yazırlar. Elmi səviyyə aşağı olduğu üçün biz çox irəli gedə bilmirik. Digər parametrlərə görə, ən yaxşı universitetlərlə yarışa birlirik, amma elmi-tədqiqat məsələsində geri qalırıq.

- Akademiyaada alimlər arasında dil bilgisi güclü deyil, bu da səbəb ola bilər?

- Məqalə yazmamağın bircə səbəbi var - elmlə ciddi məşğul olmursan. Elmlə ciddi məşğul olan adam məqaləsini yazanda ən yaxşı jurnallar onu qəbul edirlər. Dünyada jurnalların sayı-hesabı yoxdur

ki... Hər sahəyə aid də jurnal var. Ona göndərmə, buna göndər. İngilis, rus, türk dilində yaxşı jurnallar var. Yaxşı məqalə yazan adamın “harda çap etdirim” problemi olmur. Əksinə, özü seçim edir. Sadəcə səviyyəli, dünyadakı tədqiqatlarla səsləşən məqalə lazımdır. Süni, ordan-burdan köçürülən məqalələr lazımdır deyil. Dil problemi var, sovet vaxtı elm dili rus dili olub, ingilis dilini az öyrəniblər. Amma indi axı başqa nəşildir. Yeni nəslin dil problemi olmamalıdır.

- Yenidən “Xəzər”ə qayıdaq, sizdə təhsil haqqı necə müəyyənləşir?

- Təhsil haqqının müəyyənləşməsində dərin bir elm yoxdur. İki meyar nəzərə alınır. Birincisi, bizim çəkdiyimiz xərclər var. İkincisi isə, ölkədəki vəziyyət. Rəqabət prinsipi, başqa ali məktəblər var. Sən elə təhsil haqqı qoya bilərsən ki, universitetə heç kim gəlməyə bilər. Elə aşağı qoya bilərəm ki, hamı bura meyl etsin. Onu da edə bilmərəm, bunu da. Ona görə iki meyarı nəzərə alıb təhsil haqqı müəyyən edirsən və zaman-zaman onu dəyişdirmək haqqın var. Daxildəki adamlar 3000-4000 manat arası təhsil haqqı ödəyirsə, xaricdən gələnələr üçün məbləğ bir az daha yüksəkdir. Düşünürəm ki, verdiyimiz təhsilin keyfiyyətinə görə, məbləğ 10 min manat olmalı idi. Amma bu məbləği ödəyə bilməyəcəklər. Xaricilərə 5000 manat təhsil haqqı qoyuruq. Xaricdən gəlib bizi seçirsə, demək ki, nəşə ideyası var. Həm də avropalıların, amerikalıların pulu bizdən daha çoxdur. Bu gün Avropa və Amerikadan xeyli tələbəmiz var.

- Tələbələrə hansı güzəştlər edilir?

- Qəbul imtahanında 650 və daha yüksək bal yığanlar təhsil haqqı vermirlər. 600-650 arası yığanlar 25%-ni verirlər. Ondan aşağı hər 50 balda 25% arta gedir. Bəzən görürsən ki, nəzəri bir şeyləri tələbə götürə bilmir. Amma kompüterdə elə gözəl şeylər edir ki... O tələbədə o sahəni inkişaf etdirmək lazımdır. Ona görə, Xəzər Universiteti içərisində bir ixtisasdan başqa ixtisasa keçmək çox asandır. Bir ərizə yaz, keç. Universitetdə oxuya-oxuya tələbə başa düşür ki, ona fəlsəfə yox, psixologiya daha maraqlıdır. Onun üçün də bizdə bir ixtisasdan başqa ixtisasa keçmək çox asandır.

Ailə problemləri olanda güzəştlər edirik. Çox əla oxuyanda kömək edirik. “Xəzər”də istənilən yaxşı tələbə dünyanın hər yerinə gedə bilər. Bir il göndəririk, xaricdə təhsil alıb qayıtırlar.

- Sizdə təhsil haqqını ödəyə bilməyib, xaric olunan tələbələrə bağlı fakt varmı?

- Az olub. Hiss olunub imkanları var, amma vermir. Neçə dəfə olub ki, valideyni verib, amma o aparıb xərcləyib. Bir dəfə e-mail aldım ki, bir tələbənin atası vəfat edib və bunu universitetdə heç kimə deməyib. Görüblər tələbə dərslərə gəlmir, təhsil haqqı ödəmir, əmrini verib çıxarıblar. Adını da dedilər ki,

filan yazıçı rəhmətə gedib, onun oğludur. Dedim problem yoxdur, gəlsin. Gəldi, bərpa etdim və təhsil haqqı da almadıq, sonra universiteti bitirdi. Bir gün bir tədbirdə mənə biri yaxınlaşdı təşəkkür etdi ki, “sizə yazan özüm idim” (gülür).

- Universitetlə bağlı gələcəkdə hansı planlarınız var?

- Hər il yeni ixtisaslar açırıq. Bu il 4 yeni ixtisasımız olacaq. Dizayn, turizm, mexanika mühəndisliyi və fizika müəllimliyi ixtisasları üzrə bakalavr səviyyəsində təhsilə başlayacağıq.

Doktorantura səviyyəsində də xeyli yeni ixtisaslar açmışıq. Biz hökumətə müraciət etmişik ki, kampus üçün 50 hektar yer ayırsın.

- Universitetdə təhsillə yanaşı, hansı əlavə məşğuliyyətlər var?

- Tələbələr üçün dərs qəti kifayət etmir. Universitet əlavə məşğuliyyətlər təşkil etməlidir. Musiqi-incəsənət sahəsinə çox fikir veririk. Burda 10-12 dərs deyilir ki, başqa universitetlərdə yoxdur. Xalq artisti Arif Babayev öz qrupu ilə muğam dərsi deyir, opera müğənnisi Fidan Hacıyeva vokal dərsi deyir. Xor dərsləri keçirilir, müxtəlif milli rəqslər öyrədilir. Xalçaçılıq dərsi var, uşaqlar onun sirlərini öyrənir və semestrin sonunda öz xalçalarını toxuyurlar. Xaricilərin həmin dərs üçün ürəyi gedir. Zərgərlik dərslərimiz var.

İdman çox vacibdir. Yeni, qapalı idman kompleksi istifadəyə verdik. Uşaqların təşəbbüsü ilə çoxlu dərnlər yaradılıb. Üç nəfər toplaşib istənilən dərneyi yarada bilər. Əgər orda qadağan olmuş şeylər yoxdursa. Latin Amerikasını klub var. Bir dəfə tələbə mənə yaxınlaşdı dedi ki, belə bir klub yaratmaq istəyir. İndi onlar o qədər aktiv işləyirlər ki... Bu günlərdə bizdə Kuba günü oldu. 12 tələbə Kubanı elə tanıtdı, rəqslərini göstərdi. Kuba, Braziliya, Argentina, Meksika, İspaniyanın səfirləri gəlmişdi. İndi günəş enerjisi ilə çalışan maşın düzəldən bir klub yaradıblar. Tələbə universiteti bitirəndə zəngin, hərtərəfli bitirməlidir.

- Bəs Hamlet müəllimin əlavə hansı məşğuliyyətləri var?

- Məşğuliyyətim çoxdur. Sevdiyim işlər də çoxdur. Adam onda xoşbəxt olur ki, sevdiyi işlə məşğul olur. Hobbilərim də kifayət qədərdir. Məsələn, mən Moskvada oxuyanda “Bolşoy Teatr”da bütün baletləri izləmişdim. 50-yə yaxın şeirimə musiqilər bəstələnib, bəstəkarlar, müğənnilərlə işləyirik. Bu yaxınlarda görüşümüz olacaq. Onlarla yeni bir şey hazırlayırıq. “Koroğlunun Amerika səfəri adlı” yazı üzərində işləyirəm. Koroğlunu Amerikada necə tanıyıblar? Fantastik şeylər tapmışam. Amerikan bəstəkarları Koroğluya musiqi bəstələyiblər. Bunu heç kim bilmir. 1907-1912 - ci ildə olub. Tanınmış vokalistlərlə bunu hazırlayırıq. Özümüzün kamera

orkestrımız var.

İdmanı çox sevirəm. Uşaq vaxtımdan şahmatı sevirəm. Futbol, voleybol, dağa çıxmaq... Mən yarım alpinistəm.

- Bu qədər məşğuliyyət sizin üçün çətin deyil?

- Əksinə, belə şeylərdən adam heç yorulmur. Ümumi yeknəsəq, monoton işdən adam yorula bilər. Mən müxtəlif işlərlə məşğul oluram. Höte deyir ki, insan gündə bir yaxşı mahnı eşitsə, bir yaxşı şeir desə, gözüylə çox yaxşı bir mənzərə görsə, ya təbiət mənzərəsi, ya da rəssamın çəkdiyi əsər, bir - iki ağıllı söz danışsa, o xoşbəxtidir.

- Otağınızda Şərq ornamentlərini görürük. Şeirlərinizdə Şərq təsəvvüf qatlarına rast gəlirik. Amma Qərb düşüncəli bir insansınız. Bu vəhdəti necə yarada bildiniz?

- Qərb və Şərq var, onların da fərqləri var. Fərqlərini biz daha çox hiss edirik. Bir zamanlar Şərq çox parlaq olub. Sonra Qərb onu qabaqlayıb. Amma elm, düşüncə, fikir tarixini biləndə anlayırsan ki, Şərq adamı ilə Qərb adamı arasında quruluş etibarını heç bir fərq yoxdur.

Orta əsrlərə gedəndə Şərqi, yeni dövrə gələndə Qərbin parlaq dövrünü yaşayırsan. İkisini də içində yaşada bilirsən. Məndə Şərq böyük məhəbbət var. Yaponiya da Şərqi. Üzeyir Hacıbəyli də Azərbaycan xalqının, Şərqi bir nümayəndəsidir. Az sayda adama dahi demək olar. Onlardan birincisi Üzeyir bəydir. Biz onun musiqisi ilə yaşayırıq. Şərq və Qərb eyni şeyə iki tərəfdən baxırdı. İkisinin də gözəl cəhətlərini götürəndə, daha yaxşı olur. Əvvəllər belə bir nəzəriyyə var idi ki, coğrafi mühit insanın təbiətinə təsir edir. Amma tək coğrafi mühit deyil, insanın təbiətini cəmiyyət, dövlət mühiti də təyin edir. Üzeyir bəy 1910-cu ildə yazdığı "Biz öz qiymətimizi bilmirik" məqaləsində deyir ki, ictimai mühit insanı yetişdirmək üçün çox mühümdür. Məsələn, Edison kimi ixtiraçı Azərbaycanda doğulsaydı, o ixtiralarını etməyəcəkdi.

- Bizə maraqlıdır, Hamlet müəllim necə babdır?

- Ən çox sevdiyim məşğələlərdən biri balaca nəvələrimlə oynamaqdır. Uşaqlarımla həmişə dost olmuşam. Prinsiplərim olub, onları başa salmışam ki, tərbiyədə nə olar, nə olmaz. Uşağı sərbəst böyütmək lazımdır. Çünki bir zaman o artıq tək olacaq və sərbəst qərar qəbul edəcək. 4 nəvəm var, ikisi İngiltərədə yaşayır, oğlandır - Altay, Turan, biri İstanbulda yaşayır, o da oğlandır - Murad, biri qızıdır - Canan, o, Bakıdadır. Mən hər gün evə tələsirəm ki, gedim onu görüm. Bir az gec gedib onu yatan görəndə, keyfim pozulur. Onunla oynayırıq. Mən onu qucağıma götürəndə, evdəki bütün şəkilləri sayır. Onu İncəsənət Muzeyinə aparacağam. Yaş yarımliqdır, amma artıq o qədər şəkillərə valehdir ki, düşünürəm ki, artıq

onun muzey yaşını çatıb. İnsan öz balaca dostu ilə bir yerdə olanda xoşbəxt olur.

- Söhbəti xoş ovqatla tamamlamaq üçün yaxşı şeirlərinizin birini özünüzdən eşitmək istərdik.

- Xoşuma gəlməyən şeirlər yazıram, xoşuma gəlməyəndə cırıb atıram. (gülür) Az şeir yazıram. Şeirlərim iki qütbə bölünür: Fəlsəfi və sevgi şeirləri: elə sevgi şeirlərimdən birini sizə oxuyum, "İkimizdən birimiz" adlanır:

İkimizdən birimiz
Dünyaya gəlməsəydik...

Günəş nur saçmağında,
Qartallar uçmağında
Davam edərdi, gülüm.
Eşq coşanda sinədə,
Qız, oğlanlar yenə də
Yallı gedərdi, gülüm.

Bizsiz də həyat vardı,
Boş qalmazdı yerimiz;
Qiyamətmi qopardı
İkimizdən birimiz
Dünyaya gəlməsəydik?

İkimizdən birimiz
Dünyaya gəlməsəydik,
Bu günü görməsəydik
Görən nə baş verərdi,
Kim ağlar, kim gülərdi?
Bizə nə dərdi, gülüm? -
Dünyaya gəlməyimiz,
Sevib - sevilməyimiz
Yazı, qədərdir, gülüm.

Bir söz deyim müxtəsər:
Məhəbbətdir hər əsər -
Bir vurmazdı qəlbimiz,
Yazılmazdı şeirimiz
İkimizdən birimiz
Dünyaya gəlməsəydik.

Dünyanı eşq yaşadar,
Vurğunluqdan xoş nə var?!
Kim deyər ki, sevdalar
Gəldi - gedərdi, gülüm ?!

*Rufanə GÜNƏŞ,
Elmin NURİ
24.10.2014*